

Uzależnienia i używki - problem medyczny i społeczny

Prowadzący: Justyna Plebanek

K

Psychoprofilaktyka (higiena psychiczna, prewencja psychologiczna)

to zespół działań, w których wykorzystuje się metody i środki psychologiczne
w celu

zapobiegania niekorzystnym zjawiskom w życiu człowieka

powodującym zaburzenia w jego funkcjonowaniu somatycznym, fizycznym,
psychicznym i społecznym.

Definicja profilaktyki Zbigniewa Gasia

„Proces wspomagania jednostki w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu, ograniczenie i likwidowanie czynników, które zaburzają rozwój i dezorganizują zdrowy styl życia oraz inicjowanie i wzbogacanie czynników sprzyjających rozwojowi, zdrowemu życiu”

PROFILAKTYKA to

eliminacja lub redukcja czynników ryzyka

oraz

wzmocnienie czynników chroniących

Trzy stopnie zagrożenia

1. Grupa niskiego ryzyka, do której należą osoby nie podejmujące zachowań ryzykownych;

Profilaktyka pierwszorzędowa – tu powinniśmy najbardziej się angażować

2. Grupa podwyższonego ryzyka obejmuje osoby, które są po inicjacji;

Profilaktyka drugorzędowa

3. Grupa wysokiego ryzyka obejmuje osoby, u których zachowania ryzykowne są głęboko utrwalone i, które odczuwają poważne, negatywne konsekwencje swoich zachowań ryzykownych.

Profilaktyka trzeciorzędowa

„Kontroluję to, co robię. W każdej chwili mogę przestać, ale robię to, bo sprawia mi przyjemność.”

- W taki sposób rozumują ludzie uzależnieni, niezdolni do rezygnacji z zażywania substancji lub wykonywania czynności, które pozwalają zapomnieć o codziennych trudnościach.
- Uzależnienia zaczynają się niewinnie: jeden kieliszek, jeden papieros, jeszcze godzinka przy komputerze.

Uzależnienie to nabyta silna potrzeba wykonywania jakiejś czynności lub zażywania jakiejś substancji.

W praktyce określenie to ma kilka znaczeń. Osoba uzależniona czuje się zniewolona przez swój nałóg i podporządkowuje mu całe swoje życie.

- Uzależnienie **wywołuje nieodpartą chęć zażywania** określonych środków bądź **wykonywania określonych czynności.**
- Skutki uzależnienia mogą być **niebezpieczne dla zdrowia i nieść liczne ograniczenia w codziennym życiu.**

Uzależnienia od substancji chemicznych rozwijają się stopniowo. W procesie tym można wyróżnić etapy

eksperymentowanie – początkowo osoby są ciekawe skutków działania danej substancji i są przekonane o tym, że mogą ją zażyć raz bądź kilka razy, a potem z niej zupełnie zrezygnować; niestety pierwsze próby często prowadzą do zażywania okazjonalnego;

zażywanie okazjonalne – używki przyjmowane są na przykład podczas spotkań z przyjaciółmi, a ich zażywanie daje poczucie integracji z grupą oraz akceptacji, i powtarza się podczas kolejnych spotkań;

Uzależnienia od substancji chemicznych rozwijają się stopniowo. W procesie tym można wyróżnić etapy

zażywanie regularne – zażywanie staje się częścią życia, wykorzystywane jest do osiągnięcia przyjemności; na tym etapie osoby są już uzależnione psychicznie, choć nieświadome tego faktu – wciąż wierzą, że mogą w każdej chwili zrezygnować z używki;

uzależnienie – ilości używek przyjmowanych do tej pory stają się niewystarczające, więc chorzy sięgają po większe dawki bądź silniejsze środki; **do uzależnienia psychicznego dołącza**

uzależnienie fizjologiczne – reakcja organizmu na odstawienie, która powoduje bardzo złe samopoczucie: bóle głowy, mięśni, poczucie rozbicia, niepokój, a nawet agresję; jednym z pierwszych narządów uszkodzanych przez używki jest wątroba, narząd odpowiedzialny za neutralizowanie trucizn.

Uzależnienie psychiczne

- Uzależnienie psychiczne polega na stałym myśleniu o zażywaniu i zdobywaniu danej substancji.
- Towarzyszy temu samousprawiedliwanie się i wyszukiwanie ważnych powodów, które mają uzasadniać jej przyjmowanie.
- Równocześnie osłabia się zainteresowanie innymi aspektami życia i następuje zanik woli.
- Uzależnienie psychiczne pozostaje na całe życie, więc powrót do nałogu jest zawsze możliwy nawet u ludzi, którzy są abstynentami od wielu lat.

Uzależnienie fizjologiczne

- Uzależnienie fizjologiczne wynika z przystosowania się organizmu do działania przy określonym poziomie danej substancji.
- Obniżenie tego poziomu prowadzi do licznych dolegliwości zwanych zespołem odstawienia. Należą do nich bóle, poczucie zimna, biegunki, wzrost ciśnienia krwi i zaburzenia rytmu serca, bezsenność, nadmierna potliwość, suchość w ustach.

ALKOHOL

Alkohol

- Alkohol jest jedną z najbardziej popularnych używek o działaniu odurzającym.
- Alkohol spożywany podczas rodzinnych i oficjalnych uroczystości pełni szczególną rolę w życiu wielu ludzi.
- Spożywany w nadmiarze wpływa istotnie na ich zachowania i stan zdrowia.

- Alkohol nie wymaga trawienia – jest bezpośrednio wchłaniany z przewodu pokarmowego do krwi. Stąd szybko dociera do wszystkich narządów. Tuż po spożyciu wywołuje przyjemne odprężenie.
- Już niewielkie ilości alkoholu wchłonięte przez mózg osłabiają ośrodki, które kontrolują koordynację nerwowo-ruchową, uwagę i zdolność oceny sytuacji.

- Alkohol spożyty w nadmiarze powoduje stan upojenia alkoholowego, którego objawami są: bełkotliwa mowa, podwójne widzenie, zaburzenia równowagi i oszołomienie.
- Regularne zażywanie alkoholu może przerodzić się w alkoholizm – uzależnienie trudne do opanowania. Poziom alkoholu we krwi określa się w promilach (‰). 1 promil alkoholu we krwi oznacza obecność 100 mg tej substancji w 1 l krwi.

- Alkohol powoli i podstępnie niszczy pijącego i jego rodzinę, często prowadzi do utraty pracy.
- Rodzina alkoholika narażona jest na agresję, przemoc fizyczną i psychiczną, czasem seksualną.
- Członków rodziny alkoholika określa się jako współuzależnionych. Ich życie w warunkach stałego stresu powoduje zmiany w nich samych – fizyczne, emocjonalne, psychiczne.

- Alkohol jest też jedną z przyczyn zagrożeń w ruchu drogowym. Nawet niewielka jego ilość powoduje wydłużenie czasu reakcji na bodźce i pogorszenie koordynacji ruchowej. Kierowca pod wpływem alkoholu częściej popełnia pomyłki, traci zdolność oceny sytuacji i w efekcie stwarza zagrożenie dla siebie i innych uczestników ruchu.

NARKOTYKI

Narkotyki

środki odurzające, substancje psychotropowe i psychoaktywne pochodzenia naturalnego lub syntetycznego działające na ośrodkowy układ nerwowy.

Narke – odurzenie

mania – szaleństwo

- Narkotyki są niebezpiecznymi środkami uzależniającymi.
- Środkami o działaniu narkotycznym są różne substancje pochodzenia roślinnego oraz otrzymywane syntetycznie.
- Według WHO zalicza się do nich również alkohol i nikotynę.
- Narkotyki wyniszczają wątrobę i nerki, degenerują tkankę mózgową, a tym samym zaburzają pracę mózgu, ograniczają sprawność myślenia i zapamiętywania oraz wywołują negatywne zmiany w zachowaniu.

Narkotyki

- W zależności od rodzaju substancji, narkotyki mogą powodować nienaturalny stan pobudzenia, omamy i halucynacje lub obniżać aktywność organizmu.
- Przedawkowanie narkotyku może prowadzić do śmierci. Ponadto, częste wśród narkomanów używanie tych samych igieł i strzykawek do aplikacji substancji odurzających sprzyja przenoszeniu wirusa HIV oraz wirusów wywołujących zapalenie wątroby typu B i C.

Klasyfikacja substancji psychoaktywnych według T. Dimoff'a i S. Carpera

Typ substancji	Rodzaj substancji	Działanie
Środki tłumiące	Alkohol, leki nasenne i uspokajające, środki wziewne	Redukcja czynności mózgu i całego układu nerwowego, osłabienie hamulców wewnętrznych. Małe dawki wywołują pobudzenie, a duże – senność. Nawet małe dawki powodują upośledzenie procesów intelektualnych, tj. spostrzegania, zapamiętywania, podzielności uwagi
Środki pobudzające	Kofeina, nikotyna, amfetamina, kokaina	Pobudzenie czynności OUN, wyostrenie zmysłów, po długotrwałym przyjmowaniu środka: nadaktywność, brak apetytu, bezsenność
Halucynogeny	Marihuana i haszysz, meskalina, LSD, psylocybina, PCP (fencyklidyna)	Bezpośrednie zaburzenia czynności mózgu, powodujące ubarwiony, zniekształcony obraz świata, poczucie spowolnionego upływu czasu, pseudoahalucynacje
Opiaty	Morfina, kodeina, heroina, opium, meperydyna, petydyna, hydromorfon, oksykodon, pentazocyna, propoksyfen	Uśmierzanie bólu. Małe dawki wywołują stany euforii, duże natomiast – stany zamroczenia

- . Głód psychiczny narkotyku
- . Zaburzenia nastroju: irytacja, złość, przygnębenie
- . Niepokój
- . Skrócenie i sptyczenie snu
- . Bóle głowy
- . Brak apetytu

24

Nasilenie objawów jest umiarkowane, przebieg zespołu wielotygodniowy, nękający. Często objawy zespołu abstynencyjnego nie są łączone z odstawieniem konopi. Występowanie objawów psychotycznych np. nastawienia ksobne, urojenia, uczucie obcości własnego ciała lub zmiany poszczególnych jego części nie należy do rzadkości.

- . Nadmierna senność w pierwszych dniach, w kolejnych skrócenie czasu snu
- . Znaczne obniżenie nastroju, uczucie smutku, niekiedy myśli samobójcze
- . Głód psychiczny narkotyku, lęk, zmęczenie, apatia
- . Anhedonia (utrata zdolności odczuwania przyjemności), małomówność
- . Wzrost apetytu - w początkowym okresie zespołu odstawiennego.

25

Zespoły abstynencyjne po odstawieniu substancji stymulujących mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa życia pacjenta z powodu: współwystępujących objawów psychiatrycznych, dość często realizowanych prób samobójczych

- **Najtrudniejsze emocjonalnie dla osoby odstawiającej amfetaminę czy kokainę są pierwsze godziny po odstawieniu narkotyku oraz okres następujący po nadmiernej senności**
- Zazwyczaj objawy zespołu abstynencyjnego ustępują stopniowo do 1-1.5 mies.

- . Złe samopoczucie, zaburzenia nastroju, lęk, niepokój, drażliwość, dysforia, apatia, wzmożona męczliwość, zaburzenia koncentracji uwagi, bezsenność, męczące sny
- . Nadwrażliwość na hałasy, zapachy, dotyk, dzwonienie w uszach, podwójne widzenie, mrowienie skóry, drżenia i kurcze mięśniowe, bóle głowy, brzucha
- . Poty, dreszcze (temp. do 38 C), wzrost ciśnienia krwi, przyspieszenie tętna
- . Omamy wzrokowe, rzadziej słuchowe przy jasnej²⁷ świadomości i zachowanym krytycyzmie do przeżywanych doznań
- . Wymioty, biegunka, napady drgawek
- . Zaburzenia świadomości (majaczenie)

- . Napady drgawkowe, majaczenie występują przy niekontrolowanym odstawianiu leków, które były przyjmowane w dużych dawkach
- . Zazwyczaj nie wszystkie powyżej wymienione objawy występują w przebiegu zespołu abstynencyjnego, nasilone objawy zespołu ustępują w ciągu kilku dni
- . Pojedyncze objawy zespołu abstynencyjnego np. zaburzenia snu, nastroju, lęk, niepokój mogą utrzymywać się przez kilka miesięcy

- **Psychiczny głód nikotyny.** Może się utrzymywać przez wiele miesięcy, niekiedy przez lata. Aspekty psychiczne przerwania palenia są bardziej uciążliwe niż somatyczne.
- Irytacja, drażliwość
- Pogorszenie koncentracji uwagi, pamięci
- Obniżenie nastroju, niepokój
- Zaburzenia snu
- Zwiększenie łaknienia i przyrost wagi. Tycie jest częstą przyczyną powrotu do palenia.
- Zaprzestanie palenia zmienia tolerancję na niektóre przyjmowane dotychczas leki np. stosowane w chorobie nadciśnieniowej, w depresji co może skutkować koniecznością korekcji dawek tych leków

Uzależnienia XXI wieku

Uzależnienia XXI wieku

- Dynamiczny rozwój technologii spowodował pojawienie się uzależnień od Internetu, gier wideo, telefonu komórkowego, które zaburzają normalne funkcjonowanie w codziennym życiu.
- Uzależnienie od Internetu objawia się potrzebą stałego korzystania z jego zasobów i bycia w sieci (online). Internet wykorzystuje się na przykład do poszukiwania wirtualnych przyjaciół, znajomych, korzystania ze wsparcia w postaci lajków, a zawarte w ten sposób znajomości stają się ważniejsze niż znajomości realne.
- Aktywność w Internecie często powoduje niemożność oderwania się od komputera i prowadzi do utraty kontaktu z rzeczywistością i ograniczenia relacji społecznych.

Fazy rozwoju uzależnienia od Internetu

Fazy	Charakterystyczne zachowanie
eksperymentowanie	fascynacja zasobami Internetu i jego możliwościami
	pojawienie się potrzeby coraz częstszego przebywania w sieci
korzystanie okazjonalne	pojawienie się przekonania, że korzystanie z Internetu łagodzi stres, daje uczucie ulgi i swobody
	wyszukiwanie okazji do jak najczęstszego korzystania z Internetu
korzystanie regularne, niezwiązane z pracą ani nauką	rezygnacja z codziennych kontaktów ze znajomymi na rzecz wirtualnych „przyjaźni”
	zaniedbywanie obowiązków i wyglądu zewnętrznego
uzależnienie	negatywne emocje, wybuchy złości w razie braku połączenia z Internetem
	pojawienie się przekonania, że jedynym światem wartym uwagi jest świat wirtualny

Uzależnienie od telefonu komórkowego polega na nieustannej korespondencji za pomocą SMS-ów i prowadzeniu długich rozmów, a także na korzystaniu z gier, w które są wyposażone aparaty telefoniczne. Osoby uzależnione, jeśli nie mają przy sobie telefonu, czują niepokój i podenerwowanie.

Uzależnienia związane z rozwojem nowych technologii przypominają te związane z uzależnieniem od narkotyków, alkoholu czy leków.

Mogą również doprowadzać do osłabienia więzi z rodziną i rówieśnikami, izolacji od otoczenia. Młodzi ludzie, zdominowani wyłącznie przez Internet i aplikacje telefoniczne, rezygnują z pasji i zainteresowań.

Teorie społecznego uczenia się wywarły ogromny wpływ na rozwój behawioralno-poznawczych modeli uzależnienia. Do najbardziej znanych teorii społecznego uczenia się należą teorie Dollarda i Millera, Akers`a, Rotter`a oraz A. Bandury.

Zgodnie z ich założeniami:

- Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież jest społecznie wyuczonym zachowaniem;
- Kształtuje się i utrwała na skutek modelowania, czyli obserwacji i naśladowania osób ważnych i atrakcyjnych: rodziców, rówieśników, postaci kultury masowej;
- Sięgnięciu po substancje psychoaktywne sprzyjają pozytywne oczekiwania dotyczące działania tych środków i własnej skuteczności w radzeniu sobie w różnych sytuacjach.

Zastosowanie w profilaktyce:

- Edukacja rówieśnicza (kształcenie liderów młodzieżowych);
- Rozwijanie umiejętności wychowawczych (treningi dla rodziców);
- Rozpowszechnianie wiedzy;

Zastosowanie w leczeniu i rehabilitacji:

- Społeczność terapeutyczna (modelowanie zachowań);
- Grupy samopomocowe (modelowanie zachowań);
- Rozwijanie umiejętności psychospołecznych (warsztaty)

Justyna Plebanek

EDUKATOR-WYKŁADOWCA
INSTYTUTU KSZTAŁCENIA EKO-TUR

SERDECZNIE DZIĘKUJE
ZA UDZIAŁ W SZKOLENIU!

E-mail: plebanekjustyna@gmail.com

Tel. kom. 786179593

EKO TUR
Instytut
Kształcenia

PLACÓWKA
AKREDYTOWANA